

УДК 37.091.4 Сухомлинський (08)

А 44

Актуальні ідеї Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського в сучасному освітньому просторі: збірник матеріалів педагогічних читань (м. Луцьк, 26 лист. 2021 року, КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради) / уклад. С. Марчук, С. Вдович. Луцьк – Львів, 2021. 334 с.

До збірки увійшли результати теоретичних і прикладних досліджень творчої спадщини видатних українських педагогів Василя Сухомлинського та Костянтина Ушинського. На засадах демократичних і гуманістичних положень видатних педагогів та традицій національної освіти актуалізовано сучасні проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців.

Адресується широкому колу педагогічної громадськості, усім тим, хто цікавиться шкільною освітою, психологією, педагогікою, професійною освітою.

Матеріали подано в авторській редакції (збережено стилістику, орфографію та мову). Автори опублікованих матеріалів несуть відповідальність за точність наведених фактів, цитат, посилань на джерела.

Друкується за рішенням Вченої ради Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради (протокол № 4 від 24.11.2021)

Рецензенти:

Григорій ВАСЯНОВИЧ, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи, управління та суспільних наук Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

Яніна КАРЛІНСЬКА, кандидат педагогічних наук, заступник директора з навчальної роботи Фахового коледжу «Універсум» Київського університету імені Бориса Грінченка.

Редакційна колегія:

Петро БОЙЧУК, кандидат педагогічних наук, доцент, ректор Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Роксолана СІРКО, доктор психологічних наук, доцент, полковник служби цивільного захисту, начальник кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності;

Сергій МАРЧУК, кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогіки та психології Комунального закладу вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради;

Світлана ВДОВИЧ, кандидат педагогічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри практичної психології та педагогіки Навчально-наукового інституту психології та соціального захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності.

© Комунальний заклад вищої освіти
«Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, 2021
© Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2021

Юлія Гнатенко	
Погляди К. Ушинського на навчально-виховний процес у школі та підготовку вчителя до його реалізації	139
Галина Голя	
Актуальність поглядів К. Ушинського на проблему підготовки вчителя народної школи	142
Марія Замелюк	
Екологічне виховання дитини дошкільного віку засобами художніх творів К. Ушинського	145
Наталія Калита	
Ідея народності у вченні Костянтина Ушинського	147
Єлизавета Кисляк	
Педагогічна система Костянтина Дмитровича Ушинського	150
Анастасія Ковальчук	
К. Д. Ушинський про значення праці у вихованні людини	153
Христина Ковальчук	
Розумове виховання особистості у педагогічній спадщині Костянтина Дмитровича Ушинського	155
Олена Кононенко	
Використання спадщини К. Ушинського в Новій українській школі	158
Ярослав Корець	
Складники здорового способу життя школярів у валеологічній концепції Костянтина Ушинського	161
Сергій Марчук	
Професійне самовиховання майбутнього педагога (на прикладі персоналії К. Ушинського)	164
Діана Мороз	
Використання спадщини Костянтина Ушинського в Новій українській школі	167
Марія М'якота	
Педагогічні погляди К. Ушинського в сучасному освітньому процесі початкової школи	169
Інеш Нагайська, Роман Яремко	
Теоретичний аналіз психолого-педагогічної спадщини Костянтина Дмитровича Ушинського	171
Світлана Наконечна	
Ідеї народної педагогіки К. Ушинського	175
Анна Пристайчук	
Народна педагогіка Костянтина Ушинського	177
Тамара П'явка	
Використання спадщини К. Ушинського в Новій українській школі та професійній підготовці	179

школа і досі пропонує дітям читання статей Ушинського й перероблених ним казок «Ріпка», «Колобок», «Теремок» [4].

Отже, гармонійно розвиненою можна назвати людину, у якої поєднані розумова зрілість, моральна досконалість, фізична і естетична розвиненість. Усі ці сторони виховання вчений розглядав як єдиний процес, де вони переплітаються між собою і доповнюють одна одну. Тому в умовах сучасного освітнього процесу праці К. Д. Ушинського є путівником з педагогічної діяльності для педагогів.

Список використаних джерел

1. Історія педагогіки. Дидактичні погляди. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-541.html> (дата звернення 17.11.2021).
2. Волинець К. І. Ідеї К. Д. Ушинського щодо підготовки майбутніх учителів у сучасній неперервній педагогічній освіті. *Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 20–21 лютого 2014 року, м. Київ. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/4553/1/K_Volinec_02_14_PI.pdf. (дата звернення 17.11.2021).
3. Лапухіна Ю. Внесок К.Д. Ушинського в розробку теорії виховного процесу. *Історико-педагогічний альманах*. Вип. 3. Реалізація педагогічних ідей К.Д. Ушинського в освіті сьогодення: збірн. наук. праць молодих дослідн. Житомир, 2015. С. 100–104. URL: http://eprints.zu.edu.ua/20366/1/_2015.PDF. (дата звернення 10.11.2021).
4. Твори Ушинського для дітей. URL: <https://vit-vladimir.ru/uk/proizvedeniya-ushinskogo-dlya-detei-chitat-k-ushinskii-rasskazy-o/> (дата звернення 17.11.2021).
5. Хрестоматія з української класичної педагогіки: К. Ушинський, С. Русова, А. Макаренко, Г. Ващенко, В. Сухомлинський : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / уклад. В. П. Кравець, О. І. Мешко. Київ: Грамота, 2008. 768 с.

УДК 37

Інеш Нагайська,

студентка спеціальності 053 Психологія Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, м. Львів

Роман Яремко,

викладач кафедри практичної психології та педагогіки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності, м. Львів

Теоретичний аналіз психолого-педагогічної спадщини Костянтина Дмитровича Ушинського

Костянтин Дмитрович Ушинський – видатний український педагог, основоположник дошкільного виховання і народної школи, автор праць теорії та історії педагогіки, підручників для початкового навчання.

Основою педагогічної системи Ушинського є принцип народності, який ґрунтується на думці, що народ має право на школу рідною мовою, побудовану на власних національних засадах. Термін «народність» Костянтин Ушинський пояснює як своєрідність кожного народу, яка зумовлена його

історичним розвитком, географічними, економічними, політичними та іншими умовами його життя, тобто те самотутнє і найдорожче, що відрізняє одну націю від іншої. З'ясуванню педагогічного принципу він присвятив одну з надзвичайних праць – «Про народність у громадському вихованні» [1, с. 65].

Цінність антропології Костянтина Дмитровича полягає в поєднанні психологічного і філософського підходу до людини. Він писав: «Бажав б від душі, щоб в основу розподілення предметів в програму наших загальних шкіл увійшов психологічний закон розвитку душі людської». Саме Ушинський, якого по праву називають засновником педагогічної антропології, тісно пов'язав педагогіку як науку біологічною природою людини. Так він доводив зв'язок розумових процесів із почуттєвим пізнанням, з матеріальними та духовними потребами особистості [2, с. 49].

Особливе в теорії Костянтина займає дидактика, яку він ділив на загальну (для всіх предметів) і приватну (методику конкретного предмета). Навчання він трактував як учня від незнання до знання. Педагог детально розробив основні принципи дидактики у вітчизняній педагогіці і запропонував ясні і чіткі правила їх реалізації на практиці. Успішність навчання український педагог пов'язував з його доступністю, яка є запорукою усвідомленого освоєння знань. Знання повинні будуватись в певній системі і послідовності. Розробляючи принцип міцності знань, педагог описав методику повторення знань, віддаючи перевагу активному повторення і вправами. У трактуванні принципу наочності він закликав врахувати специфіку предмета і вік учнів: «Чим молодша дитина, тим більше наочності повинен використовувати вчитель на занятті».

Як педагог і психолог Костянтин Ушинський великого значення надавав розвитку активності дітей у процесі навчання та виховання, вказував на методи і засоби контролю їхнього психологічного розвитку, на необхідність дотримання правильного режиму життя, виховання волі та інтересів, формування трудових навичок та умінь. Школа вважав він, має не лише давати учням знання, а й розвивати в них пам'ять, творчу фантазію, логічне мислення.

Вчений вважав неправильним і ненормальним відірваність розумової праці та фізичної. Також і дидактика в його час мала своїм головним предметом навчання процес розумової праці. У своїх поглядах Ушинський виходив з переконання про єдність двох сторін природи людини тілесної і душевної. При цьому фізична праця дає стимул для роботи свідомості, і навпаки, робота свідомості відбивається на фізичному стані людини: «Фізична праця необхідна для розвитку і підтримки у тілі людини фізичних сил, здоров'я та фізичних здібностей - цього доводити не потрібно».

Задля досягнення мети фізичного виховання педагоги-просвітителі користувалися різними формами і засобами. Гімнастика, на думку педагога, має благотворний вплив на розвиток дитини, але в початкових класах її не обов'язково вводити як самостійний предмет. Найбільш корисним для дитини він вважав чергування письма, малювання, рахунок дитячих робіт співу та

гімнастики оскільки, оскільки така постійна зміна занять підтримує в дитині тілесну і душевну бадьорість і характерну для цього віку веселість.

Вивчаючи єдність процесів навчання і виховання К. Д. Ушинський пріоритет віддав останнім, оскільки вважав його головною силою формування і розвитку досконалої людини. Виховання повинно орієнтуватися на духовний розвиток особистості, яке є невід'ємною частиною культурно-історичних традицій народу, особливостей його національного характеру і світорозуміння. Педагог запропонував концепцію народності у вихованні як основу побудови всієї педагогічної системи. Цю ідею він розвивав в статті «Про народність у громадському вихованні» та інших педагогічних творах. Костянтин Дмитрович закликав приділяти велику увагу вивченню рідної мови в школі і створив навчальні посібники, що відповідають цим принципам: «Рідне слово» та «Дитячий світ», які використовуються в практиці навчання початкової школи до теперішнього часу [1, с. 40].

Великого значення вчений надавав підготовці освіченого, зацікавленого в розвитку і самовихованні педагога, запропонував розгорнуту наукову теорію підготовки педагога на базі семінарів та організації педагогічних факультетів при університетах, висунувши основу вимогу єдності навчання і виховання. Ним визначенні такі завдання педагогічних факультетів: осягнення студентами наук, які б давали можливість вивчати людину у «спеціальному руслі виховання», підготовка педагогів різнобічною освітою, які володіють різноманітними, точними знаннями тих наук, які вони збираються викладати, а також, спеціальними педагогічними знаннями, що мають допомогти майбутньому педагогу ясно і чітко вивчати для себе мету виховання і навчання, допоможуть здійснювати розумний і особистісний розвиток вихованців.

У наукових колах йдуть дискусії про те, український чи російський педагог Костянтин Дмитрович Ушинський. Сам педагог не раз називав себе малоросом, а Київ – своєю батьківщиною, з якою він тримав зв'язок навіть в умовах великодержавного шовінізму. Під час виконання обов'язків професора у Ярославському юридичному ліцеї 1846–1849 роках на лекціях часто лунали пересипані українізмами, характерними для мови Костянтина, розповіді про Україну. Читаючи цикл адміністративних, економічних, фінансових дисциплін, він знаходив можливість сказати про географію «країни Дніпра», про її людей та національні особливості.

Вчений у 1857–1858 р.р. опублікував наступні праці: «Про користь педагогічної літератури», «Про народність у громадському вихованні», «Три елементи школи» та інші, в яких порушив важливі психолого-педагогічні проблеми [1, с. 60].

Основне завдання освіти й виховання, за Костянтином Ушинським, полягає у формуванні розвиненої людини на засадах народності. «Єдиний, писав педагог, – тільки єдиний спільний для всіх природжений нахил, на який завше може розраховувати виховник, це те, що ми називаємо народністю. Як нема людини без самолюбства, так само нема людини без любові до батьківщини і ця

любов дає виховникові певний шлях до серця людини й могутню підпору в боротьбі з її поганими особистісними і родинними нахилами».

Вчений розумів народність, як історію того чи іншого народу, його історичний розвиток, географічні і природні умови, в яких живе народ. Проаналізувавши системи виховання Англії, Франції, Німеччині, Костянтин Ушинський дійшов до висновку, що система виховання в кожній країні пов'язана передусім з конкретними умовами історичного розвитку народу. Вона базується відповідно до інтересів народу, а тому розвиває і зміцнює в дітях ті моральні риси, які є основою патріотизму і національної гордості.

У творах народної педагогіки відбивається народний ідеал виховання: «Ідеал цей у кожного народу відповідає його характерові, визначається його громадським життям, розвивається разом з його розвитком», - зазначав Ушинський.

Вчений підкреслював, яке колосальне значення має особистий безпосередній вплив вихователя на дитину. «Тільки особистість може діяти на розвиток особистості, тільки характером можна формувати характер». Відводячи учителеві відповідальну роль у суспільстві, Ушинський висував дуже високі вимоги: учитель повинен бути не тільки викладачем, а й насамперед вихователем [3, с. 70].

Слід зауважити, що у своїх роботах «Проект учительської семінарії», «Питання про народні школи» педагог піднімає актуальне питання підготовки вчителів для народних шкіл в учительських семінаріях. Костянтин Дмитрович вважає, що виховна і освітня діяльність добре організованої елементарної школи повинна ґрунтуватися більш на особистих, сімейних, стосунках між вихователем і вихованцями. Тому вчений пропонував педагогам глибоко вивчати педагогічну теорію.

Костянтин Ушинський залишив велику творчу спадщину. Він є основоположником народної школи в нашій країні, творцем стрункої педагогічної системи, автором наукових праць і посібників. Своєю теоретичною діяльністю вчений зробив вагомий внесок у скарбницю світової педагогічної думки.

На завершення підкреслимо, що теоретичний і практичний фонд педагогічної спадщини Костянтина Дмитровича Ушинського, актуальний, заслуговує на глибоке і різнобічне вивчення, аналіз і широке використання у практиці професійної підготовки майбутніх фахівців соціономічних професій.

Список використаних джерел

1. Андрійчук Н. М. Підготовка вчителів народної школи в учительських семінаріях України (1860–1917 рр.) : Монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ, 2011. 299 с.
2. Аносов І. П. Антропологізм як чинник гуманістичної освіти (теоретико-концептуальні основи): автореф. дис.на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 Загальна педагогіка та історія педагогіки. 2004 38 с.
3. Артемова Л. В. Історія педагогіки України. Київ: Либідь, 2006. 424 с.